

А.А. БУРАЎ

Брэст, БрДУ імя А.С. Пушкіна

**ПРЫЕМ КАМПЕНСАЦЫІ Ў МАСТАЦКІМ ПЕРАКЛАДЗЕ
(НА ПРЫКЛАДЗЕ РАМАНА Г. ГЕСЭ
“ГУЛЬНЯ ШКЛЯНЫХ ПЕРЛАЎ”)**

Перакладам называецца працэс і вынік стварэння на аснове зыходнага тэксту на адной мове раўнацэннага яму ў камунікатыўных адносінах тэксту на другой мове. Пры гэтым дасягаецца камунікатыўная раўназначнасць, або эквівалентнасць тэкстаў: якасць новага тэксту дазваляе яму стаць у працэсе зносін носьбітаў розных моў паўнапраўнай заменай арыгінала.

Пытанне аб тым, што такое эквівалентнасць перакладу, які змест укладваецца ў паняцце перакладчыцкай эквівалентнасці, заўсёды з’яўлялася і зараз з’яўляецца галоўнай праблемай як для тэорыі, так і для практыкі перакладу. Ад таго, як прадстаўляе сабе эквівалентнасць перакладу перакладчык, залежаць вынікі яго практычнай работы, якасць перакладу.

Стопрацэнтная перадача інфармацыі пры перакладзе практычна выключаецца. Размова можа ісці толькі аб той ці іншай ступені падабенства інфармацыі, якую можна дасягнуць пры гэтых умовах.

Ступень эквівалентнасці перакладу залежыць таксама і ад таго, наколькі ў ім аб’ектыўна захаваны нормы мовы перакладу. У гэтых адносінах крытэрыі ацэнкі перакладу на родную мову, натуральна, вышэйшыя, чым адпаведныя крытэрыі да перакладаў з роднай мовы на замежную.

Адным з прыёмаў дасягнення эквівалентнасці перакладу з’яўляецца такая лексіка-граматычная трансфармацыя, як кампенсацыя. Гэты прыём ужываецца ў тых выпадках, калі вызначаныя элементы першапачатковага тэксту па той ці іншай прычыне не маюць эквівалентаў у мове-перакладчыцы і не могуць быць перададзены яго сродкамі; у гэтых выпадках, каб папоўніць ("кампенсаваць") семантычную страту, выкліканую тым, што тая або іншая адзінка першапачатковага тэксту засталася неперакладзенай або недастаткова перакладзенай (не ва ўсім аб’ёме свайго значэння), перакладчык перадае тую ж самую інфармацыю якім-небудзь іншым сродкам, прычым не абавязкова ў тым жа самым месцы тэксту, што і ў арыгінале.

*Ein Mitschüler soll später versichert haben, Knecht sei in den vier Eschholzer Jahren nur ein einziges Mal (durch Entzug des Wochenausfluges) bestraft worden, und zwar, weil er sich hartnäckig geweigert habe, den Namen eines Kameraden anzugeben, der etwas Verbotenes getan hatte [1, с. 61]. – Азін яго аднакласнік ужо многа пазней казаў, быццам за ўсе чатыры гады Кнэхта каралі ўсягораз (яго пазбавілі права на суботні шпацыр) за тое, што ён упарта адмаўляўся назваць імя таварыша, які нешта там натварыў [2, с. 57]. Нямецкі назоўнік *der Wochenausflug* не мае непасрэднага адпаведніка*

ў беларускай мове. Каб "кампенсаваць" семантычную страту перакладчык выкарыстоўвае ў гэтым выпадку спалучэнне прыметніка з назоўнікам *суботні шпацыр*. А для стварэння пэўнай атмасферы выкарыстоўвае менавіта нозоўнік *шпацыр*, які паходзіць з нямецкай мовы. Такі пераклад можна лічыць эквівалентным, бо іншым сродкам перакладчык перадаў тую ж самую інфармацыю, што і ў арыгінале. У гэтым сказе ёсць яшчэ адзін прыклад трансфармацыі: нямецкі дзеяслоў *tun* перакладзены беларускім дзеясловам *натварыў*. З тэксту арыгінала мы ведаем, што Кнэшт зрабіў нешта недазволенае. Каб захаваць сэнс арыгінала, перакладчык замяняе стылістычна-нейтральны нямецкі дзеяслоў *tun*.

Je und je saß er mit ihm eine Stunde in einer der Übungskammern am Klavier und nahm Werke seiner Lieblingsmusiker mit ihm durch oder ein Musterbeispiel aus den alten Kompositionslehren [1, с. 65]. — **У кожны прыезд ён гадзінамі праседжваў з Ёзэфам за інструментам, разам з ім вывучаў творы сваіх любімых кампазітараў або разбіраў з старых падручнікаў кампазіцыі** [2, с. 60]. У гэтым прыкладзе заменай стылістычна-нейтральнага дзеяслова *saß* дзеясловам *праседжваў* перакладчык дае нам паняць, што настаўнік праводзіў многа часу разам з Ёзэфам, што ў арыгінале выражана выразам *je und je*. Гэтым жа абумоўлена выкарыстанне множнага ліку назоўніка *гадзінамі* замест адзіночнага, як у арыгінале.

Кампенсацыя выкарыстоўваецца асабліва часта там, дзе неабходна перадаць чыста ўнутрылінгвістычныя значэнні, якія характарызуюць тыя або іншыя моўныя асаблівасці арыгінала – дыялектную афарбоўку, індывідуальныя асаблівасці мовы, каламбуры, ігру слоў і інш., а таксама пры перадачы прагматычных значэнняў, калі не заўсёды можна знайсці прамы і непасрэдны адпаведнік той або іншай адзінцы першапачатковага тэксту ў сістэме мовы-перакладчыцы. Прыём кампенсацыі выразна ілюструе тое, што эквівалентнасць перакладу забяспечваецца на ўзроўні не асобных элементаў тэксту (у прыватнасці слоў), а ўсяго перакладаемага тэксту ў цэлым.

Такім чынам, супастаўляючы мастацкі арыгінал і пераклад, неабходна ўлічваць ролю кантэксту і ў сувязі з ім ролю розных спосабаў лексіка-граматычных трансфармацый.

Для твораў мастацкай літаратуры дамінантнай з'яўляецца не так камунікатыўная, як мастацка-эстэтычная ці паэтычная функцыя. Тут важна не толькі перадаць змест, але і выразіць яго раўназначнымі арыгіналу мастацкімі сродкамі іншай мовы з мэтай, каб пераклад мог аказаць на чытача тое самае мастацка-эстэтычнае ўздзеянне, што і арыгінал.

СПІС ЛІТАРАТУРЫ

1. Hesse, H. *Glasperlenspiel* / H. Hesse. – Frankfurt am Main : Suhrkamp Verlag, 1995. – 310 с.

2. Гесэ, Г. Гульня шкляных перлаў / Перакл. В. Сёмухі. – Мн. : Мастацкая літаратура, 1992. – 342 с.

Е.М. ГАЛУЦ

Брест, БрГУ имени А.С. Пушкина

ФАКТОРЫ ВЛИЯНИЯ НА ПРОЦЕСС ИЗУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Вопрос о том, какие факторы влияют на изучение иностранного языка и как можно позитивно воздействовать на этот процесс, является предметом дискуссий не только лингвистов. Объект внимания лежит в сферах лингводидактики, педагогической психологии, когнитивной психологии, психолингвистики, нейробиологии и других наук, которые помимо прочего изучают особенности процесса учения. В зависимости от того, с точки зрения какой науки рассматривается этот процесс, на передний план выступают различные его аспекты.

Чешский ученый, доктор психологических наук, Й. Лингарт определил девять позиций, с которых может рассматриваться учение. Например, с позиции биологии учение есть адаптационный процесс, в котором играют роль наследственность, среда, приспособление, регуляция; с позиции физиологии учение рассматривается в связи с закономерностями высшей нервной деятельности, аналитико-синтетической деятельности мозга; в психологическом аспекте – как активность субъекта, как деятельность, которая ведет к дальнейшим системным изменениям поведения человека. Помимо этого, учение может рассматриваться с позиций социологии, аксиологии, кибернетики, философии, логики, педагогики [1, с. 93].

Существуют разные теории учения, в рамках которых даются различные дефиниции процесса учения. Опираясь на системный анализ основных концепций учения, проведенный И.И. Ильясовым, приведем некоторые авторские трактовки. Учение рассматривается как:

- приобретение знаний, умений и навыков в определенных дисциплинах (А. Дистервег);
- активный мыслительный процесс, связанный с преодолением затруднений – возникновением проблемной ситуации (Дж. Дьюи);
- получение знания и решение проблем (К.Д. Ушинский);
- усвоение знаний на основе совершаемых субъектом действий (П.Я. Гальперин);
- изменение содержания отражения объектов действительности в трех формах, существующих у человека: внешне-двигательной, чувственно-образной и символической (Д. Брунер);
- регулируемый процесс получения, кодирования, хранения и использования информации (Р. Гэгни) [1, с. 94-95].